

Ένα νέο «Κυριακοδρομίο»*

ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΕΡΖΗ**

Είναι περισσότερο από βέβαιο ότι ο στόχος της συγκεκριμένης έκδοσης του «Κυριακοδρομίου» να προκαλέσει μία κάποια συζήτηση ή να συμβάλει σε αυτή σχετικά με τη σημασία, τη μορφή και το περιεχόμενο του κηρύγματος σήμερα, θα επιτευχθεί.

Πρόκειται για μία τολμηρή απόπειρα να συνυπάρξουν και να λειτουργήσουν οργανικά, στον ίδιο τόμο, καταθέσεις σύγχρονων γραπτών κηρυγμάτων από δώδεκα καθηγητές της ιστορίας και της έρμηνείας της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, στίς θεολογικές σχολές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Με την πρώτη ανάγνωση μπορεί όποιοςδήποτε να διακρίνει τον καθαρά ξεχωριστό, προσωπικό τρόπο έρμηνευτικής προσέγγισης των ευαγγελικών περικοπών, που επέλεγε ο κάθε κήρυκας, όμως ταυτόχρονα διαπιστώνουμε και την κοινή βάση, την κοινή θεολογική παράδοση –βιβλική και πατερική– πάνω στην οποία οικοδομείται ο σύγχρονος λόγος της Έκκλησίας, συντελείται «το μυστήριο του λόγου», «εις οικοδομήν του Σώματος του Χριστού», γι' αυτό και αναδεικνύεται «λόγος οικοδομής και παρακλήσεως».

Στο σύντομο σημείωμα γιατά «Κυριακοδρομία» ο π. Αντώνιος Πινακούλας ανατρέπει στην ιστορία του είδους των «Κυριακοδρομίων» (συλλογή γραπτών κηρυγμάτων-έρμηνειών στα ευαγγελικά και αποστολικά αναγνώσματα των Κυριακών και των έορτών) προσδιορίζοντας τη λειτουργικότητα και την επίδρασή τους στο ποιμαντικό και διδακτικό έργο της Έκκλησίας: «Τό Κυριακοδρομίο έγινε ό ζωντανός λόγος της Έκκλησίας έντός της κοινότητας, ή καθημερινή παρέμβαση στον κόσμο και ή κρίση του, ή μαρτυρία του έρχόμενου Χριστού,

* Κυριακοδρομίο, Γραπτά κηρύγματα βιβλικών θεολόγων στα ευαγγελικά αναγνώσματα, συλλογικό έργο των Σάββα Άγουριδή, Χαράλαμπου Ατματζιδή, Σωτήριου Δεσπότη, Θωμά Ίωαννίδη, Ίωάννη Καραβιδόπουλου, Χρήστου Καρακόλη, Μιλτιάδη Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνου Μπελέζου, Στέλιου Παπαλεξανδρόπουλου, Γεώργιου Πατρώνου, Αικατερίνης Τσαλαμπούνη, Σταμάτη Χατζησταματίου, έκδ. Άρτος Ζωής, Άθήνα 2011, σελ. 510.

** Ό Σταύρος Τερζής είναι θεολόγος και υπηρετεί στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

στό μέτρο βέβαια πού ὁ κήρυκας ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν πρόκληση καὶ νὰ ἀπαντήσῃ ἐπιτυχημένα ἢ ὄχι».

Αὐτὴ ἡ σύντομη ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὰ Κυριακοδρομία δὲ γίνεται γιὰ ἐπιστημονικούς-γνωσιολογικούς λόγους ἀλλὰ γιὰ νὰ αἰτιολογηθεῖ ἡ σημερινὴ ἀπαξίωση πού παρατηρεῖται γιὰ τὸ ἴδιο τὸ κήρυγμα, ὅταν αὐτό, ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐπικράτηση τοῦ εὐσεβισμού –ἀπὸ τὸν 19ο αἰῶνα μέχρι καὶ σήμερα– ἔχασε τὸν ἀρχικὸ λειτουργικὸ καὶ μυσταγωγικὸ χαρακτήρα του καὶ μετατράπηκε σὲ ἀπολογητικὸ, ἡθικιστικὸ, ἐθνικὸ καὶ «κοινωνικὸ».

Γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἀποφασιστικῆς συμβολῆς τοῦ «Κυριακοδρομίου» τῶν βιβλικῶν θεολόγων στὴν προσπάθεια ἀνανέωσης καὶ διακονίας τοῦ κηρύγματος κρίναμε σκόπιμο νὰ προταθεῖ ἓνα εἰσαγωγικὸ σημείωμα γιὰ τὸ κήρυγμα.

Παρὰ τὴν ἀλματώδη ποσοτικὴ αὐξηση τοῦ κηρύγματος –γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ– τὰ τελευταῖα χρόνια, τὴ φροντίδα τῶν ἐπισκόπων γιὰ τὴν ἀριότερη κατάρτιση τῶν ἱεροκληρικών, τῶν κληρικῶν, τῶν θεολόγων καὶ τῶν λαϊκῶν ἐργατῶν πού ὑπηρετοῦν τὴ διακονία «τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ», δὲν ἔπαψε ὁ προβληματισμὸς γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ κηρύγματος. «Ἄν δηλαδὴ ἡ διὰ τοῦ κηρύγματος προσφερομένη εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ διδασκαλία εἶναι ἐκείνη πού πρέπει. Πρῶτον, ἂν εἶναι γνησίως χριστιανικὴ καὶ ὀρθόδοξος καὶ ἂν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ αἰτήματα καὶ τίς ἀνάγκες τοῦ σύγχρονου πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ δεύτερον, ἂν ὁ τρόπος τῆς προσφορᾶς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ κατάλληλος καὶ ὁ ἐνδεδειγμένος διὰ τοὺς σημερινούς ἀκροατὲς τοῦ κηρύγματος» (Ι. Φουντούλης).

Οἱ διαπιστώσεις πού ἔχουν κατὰ καιροὺς κατατεθεῖ μὲ εὐθύνη καὶ ἀγωνία γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ κηρύγματος μᾶλλον διαφρεῖν τὴν αἰσιοδοξία τῆς ποσοτικῆς προσφορᾶς του. «Ἡ κηρυκτικὴ παράδοση σήμερα παρουσιάζει πολλὰ σκιᾶς. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ κήρυγμα δὲν κατόρθωσε, μέχρι τὴν ἐποχὴ μας τουλάχιστον νὰ ὑψωθεῖ στὴ θέση, πού τοῦ ἐπέβαλε νὰ εὐρίσκειται σήμερα ἡ κρισιμότητα τῶν καιρῶν. Σήμερα τὸ κήρυγμα ἀσχολεῖται μὲ λεπτομερειά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, θέματα «πνευματικῆς οἰκοδομῆς». «Μὴ ἄφη, μὴδὲ γέυση, μὴδὲ θίγης». Ἡ ἐρμηνεία τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν περιορίζεται εἰς μετάφρασιν τοῦ κειμένου καὶ στοιχειώδη ὑπομνηματισμόν, καλολογικὴν ἀνάλυσιν καὶ φανταστικὴν πολλάκις συμπλήρωσιν τῆς περικοπῆς καὶ τὴν ἐξαγωγήν ἡθικῶν διδαγμάτων, ἐνίοτε ξένων πρὸς τὸ ἀληθινὸν νόημα τοῦ κειμένου» (Ι. Φουντούλης).

Τὸ κήρυγμα ὅμως τῆς Ἐκκλησίας ἦταν πάντοτε ἄρρηκτα συνδεδεμένο μὲ τὴν εὐαγγελικὴ περικοπὴ πού διαβάζεται στὴ θεία Λειτουργία καὶ ἀποτελοῦσε

ὀργανικὸ τμήμα τῆς λατρείας. Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κοζάνης Διονύσιος τόνιζε μὲ ἔμφαση καὶ ἀγωνία ὅτι «τὸ ἀληθινὸ κήρυγμα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἐρμηνεία τῆς θείας Γραφῆς, νὰ εἶναι ὁμολόγο πρὸς τὴ θεία λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐντάσσεται ὀργανικὰ στὴ θεία Λειτουργία καὶ μάλιστα νὰ γίνεται μετὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπου κανονικὰ καὶ λειτουργικὰ εἶναι ἡ θέση του. Μὲ τὸ κήρυγμα πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ διδάσκονται κάθε φορὰ βασικὲς ἀληθεῖς τῆς πίστεως, θεμελιωμένες στὴ θεία Γραφή καὶ στὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε κοινωνιολογία καὶ ψυχολογία τοῦ βάρους, δὲν θέλομε νὰ ξεπέσουμε σὲ λογοτεχνία ἢ σὲ ρητορεία, δὲν μποροῦμε νὰ λέμε κοινωνικά, πολιτικά, ἀγωνιστικά καὶ ἐλεγκτικά» (Λόγος Οἰκοδομῆς, 1980).

Αὐτὴ ἡ βασικὴ ἀρχή, νὰ ἀποτελεῖ δηλαδὴ τὸ κήρυγμα ἐξήγηση καὶ ἐρμηνεία τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἀνταρτίζεται μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν Κυριακοδρομιῶν τοῦ Ἡλίου Μηνιάτη καὶ τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη. Σ' αὐτὰ τὰ πολὺ σημαντικὰ ἔργα, μὲ καθοριστικὴ ἐπίδραση στὴ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος, τὸ κήρυγμα αὐτονομεῖται ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ περικοπή. Μετατρέπεται σὲ ὁμιλία ἀκολουθώντας τοὺς κανόνες τῆς ρητορικῆς καὶ ἔχοντας ἀφετηρία μία λέξη ἢ μία πρόταση τῆς περικοπῆς ἢ αὐτὸ πού φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ θέμα τῆς π.χ. ἢ μετάνοια, ἢ ταπείνωση, ὁ πλοῦτος, διαμορφώνεται σὲ λόγο ἢ ὁμιλία περὶ ἐνός «πνευματικῶν θέματος» ἀνεξάρτητο πολλὰς φορὲς ἀπὸ τὸ γενικότερο εὐαγγελικὸ, βιβλικὸ, ἁγιογραφικὸ, ἐκκλησιαστικὸ πλαίσιο. Εἰσάγεται ἔτσι στὴν παράδοση τοῦ κηρύγματος «τὸ ὁμιλητικὸ εἶδος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖο ἀπομακρύνει τὸν ἱεροκλήρικα ἐκ τοῦ ἁγιογραφικοῦ ἀναγνώσματος καὶ καταλήγει εἰς τὴν μονομερῆ ἐπικράτησιν ἐνός κακῶς ἐννοουμένου ἐκσυγχρονισμοῦ μᾶς ἀποκλειστικῆς προσαρμογῆς εἰς τὴν ἐποχὴν καὶ τὰ αἰτήματα αὐτῆς, προσαρμογῆς γενομένης ὅμως δι' ἀνθρωπίνων μέσων καὶ στηριζομένης πολλάκις εἰς ἀνθρωπίνους ἀφετηρίας καὶ θεμέλια» (Β. Στογιάννος).

Κατὰ τὴ μακρὰ περίοδο ἐπικράτησης τοῦ εὐσεβισμού σ' ὅλο τὸν ἐκκλησιαστικὸ βίον, διαμορφώνεται μία ἡθικιστικὴ θεώρηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου. Μετατοπίζεται τὸ περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος ἀπὸ ἐρμηνεία καὶ εὐαγγελισμό δηλαδὴ ἀπὸ ἀναγγελία καὶ μαρτυρία τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, καὶ πρόσκληση τῶν ἀνθρώπων γιὰ ἐνταξὴ στὴν κοινωνία τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, σὲ διδασχὴ παραινέσεων ἡθικοῦ χαρακτήρα, σὲ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ λαοῦ ἐπὶ παντός ἐπιστητοῦ (τῆς προσωπικῆς ζωῆς, τῶν πολιτικῶν ἐπιλογῶν, τῆς τρέχουσας κοινωνικῆς πραγματικότητας).

Στὴν κρίσιμη καὶ ἀποφασιστικὴ, γιὰ τὴ θεολογία καὶ τὴν ἐν γένει ἐκκλησιαστικὴ ζωή, δεκαετία τοῦ '60, μὲ τὴ βοήθεια τῆς «ἀνακάλυψης καὶ τῆς ἐπιστροφῆς